

kitűnő tanulmány. A szerző végigmegy a Menon, Laches, Protagoras és Politeia idevágó fejezetein, amelyeket csaknem szószertint idéz és azután gondosan interpretál. A későbbi filozófiatörténeti fejlődés szempontjából érdekesekek azok a Platon-idézetek, amelyek már a megismerés irracionális elemeinek világos meglátásáról tanuskodnak. Ezekre építette fel később Plotinos a maga intellektualista misztikáját. Sajnos, Koop a »Platon-utáni« ismeretelméleti felfogások ismertetésénél erre már nem tér ki, noha Aristotelesnek, a cinikusoknak, epikureusoknak és stoikusoknak ismeretelméleti szempontból külön-külön fejezetet szentel. A könyvecske kitűnő forrástanulmányokról és széleskörű klasszika-filológiai ismeretekről tesz tanuságot, csak az a kár, hogy a sok idézet miatt a szerző előadásmódja egy kissé szétfolyóvá válik: alig tesz egyebet, minthogy a szövegeket egymásmellé állítja, anélkül, hogy a maga felfogását határozottan és világosan megmondaná.

T. M.

Friedrich Fröbels Briefwechsel mit Kindern. A porosz tudományos akadémia német nevelés- és iskolatörténeti bizottságának megbízásából kiadta *Erika Hoffmann*. Berlin, 1940, XI + 263 lap, kéziratmellékletekkel.

1940-ben Németország Fröbel jegyében is élt: 1840 június 28-án alapította ugyanis a nagy nevelő a thüringiai Blankenburgban az első *Kinder-garten*-t. Ennek az évszázados ünnepi megemlékezésnek ötletéből számos alkalmi kiadvány jelent meg, köztük a címbeli. Kiadjuk, a Fröbel-irodalom egyik buzgó és hivatott művelője, csokorba fűzte egy részét azoknak a leveleknek, amelyeket Fröbel írt és kapott. Érdekes és szerencsés vállalkozás: hisz a levél az az írásmű, amely napló- és élményszerű jellegénél fogva, leghívebben tükrözteti írójuk egyéniségét és legmélyebb bepillantást enged értelmi és érzelmi világába. Ez alkalommal még ezen felül a száz év előtti életet varázsolja elénk.

A kiadó nem érte be a szöveg pusztá közlésével: a bevezetésen kívül bőséges tárgyi magyarázatokkal és személyi adatokkal, minden oldalú összehasonlító megvilágításával megkönnyíti az áttekintést és alapos tanulmányozást. Fröbel felette élénk levelezést folytatott gyermekekkel, felnőttekkel, hozzáfartozóival. Az összesen 93 levelet három, tárgyi szempontok szerint rendezett csoportban kapjuk: 25 a Holzhausen gyermekekre vonatkozik, 59 Fröbel munkatársai és rokonai viszonyára, az utolsó csoportbeli 9 levél főleg ismerősökre. A gyermekekhez intézettek közül eddig 39-re akadtak (köztük csak 3 jelent meg nyomtatásban), 4 felnőtteknek szól a gyermeknevelés ügyében, nagy számmal szerepelnek a Holzhausen-család gyermekeinek levelei egykori nevelőjükhöz.

A levelek közül két jellegzetes darabot emelünk ki: a 14. számú meleg szeretettel telített csoportot, amelyet Fröbel külön-külön intéz volt tanítványaihoz (3 fiú és 1 leány) 1811 karácsonya alkalmából. Ennél még jelentősebb az 1832 augusztus 25—27-én a keilhauai gyermekekhez írt 67. számú terjedelmes levél (139—95. lap): ez élénken emlékeztet egy évvel előbbi »*Brief an die Frauen in Keilhau*« című munkájára (kiadta Bruno Gumlich,

Weimar 1936, XIII + 162 l.)¹⁾ Ebben a Svájc-ból keltezett két írásban nyilatkozik meg a maga teljességében és határozottságában Fröbelnek világnézete és életfelfogása: egy mintaéletre, az ember magasabb életének cselekvő szemléletére irányuló akarat, amit missziós erővel kérielhetetlenül megkövetelt önmagától, szűkebb körétől, környezetétől. Miközben kínos hozs-zadalmassággal és pontossággal igyekezett ezeket a követelményeket igazolni, a természet és az élet jelenségeit, szellemi jelentőségét megvilágítani, megértjük, hogy ezek a levelek »*gar so philosophisch sind*« és túlmennek a gyermekek szellemi érettségén. Áll ez főleg a háromszor három (*Dreimaldrei, Lebensdrei*), követelményszerű szabályokról, amelyek a fejlődő életet a tökéletesség kibontakozása felé terelhetik (l. 142—44. l.). Tudatában volt ennek maga Fröbel is, amikor egy helyen (l. 181. l.) így szól a gyermekekhez: »Kinder, denkende Söhne und sinnende Töchter«.

Fokozódó érdeklődéssel és élvezettel lapozgattunk ezekben a levelekben, hisz híven tükröztetik egy gyermektelen házaspár életét, akiket a sorskiengesztelésül arra a magasztos hivatásra rendelt, hogy idegen gyermekeknek teremtsenek meleg otthont. Meg tudjuk ezekből a levelekből azt is, hogy a »paedagogium« volt Fröbel egész életének éltető szelleme, termékeny irányítója: nem a gyerekkért volt egyetlen alkotása, hanem a szerezettel teljes segítés sugárzott ki belőle minden irányban, Salzmann szellemében nevelőintézetet állított, a keilhai intézet pedig előfutára lett a későbbi *Länderziehungsheim*-eknek. Érthető tehát az a felbuzdulás, lelkesedés és hódolat, amely vele szemben a mai Németországban is megnyilatkozik.

kf.

Ernst Schneider: Person und Charakter. Charakterformen und Charakterformer. Leipzig, 1941., 8-r., 158 l.

A szerző ebben a munkájában karakterológiai vizsgálódásokhoz akar irányvonalakat nyújtani és rendszerével meg akarja könnyíteni a vizsgálódások eredményeinek egységbe foglalását. Vizsgálódásaiban az ember testi-lelki egységéből, mint egészből indul ki. Az ember azonban benne él a külvilágban, tehát az embert nemcsak önmagában, hanem a külvilággal való vonatkozásaiban is vizsgálat tárgyává kell tenni. Az élet feladatokat tűz ki, amelyeket az ember cselekvésekben teljesít. A szerző azokat a lényeges feladatokat igyekszik felkutatni, amelyeknek megoldása az élethez feltétlenül szükséges. E feladatok megoldására azonban sajátos képességek kellene, ezek az ember megfelelő tulajdonságaiban nyilvánulnak meg s ilyenformán jellemzők az egyénre. A feladatok között vannak feltétlen adottságok és feltétlen szükségképeségek. Feltétlen adottság a fejlődés, amelynek különböző fokozatait állapítja meg. Mindegyik foknak megvan sajátos feladata, s ezt meg kell oldania. A születés előtti kor feladata a test kialakítása, amelynek egységes irányítására sajátos lelki szervet vesz

¹⁾ *Fröbel Frigyes önvallomásai* címmel kivonatossan közöltük a »Kisdednevelés« 1936. évf.-ban és k. ny. 27 lap).